

Almanya'da Kütüphanecilik Eğitimi

Ute Krauss-Leichert*

Çev. Nezh Pala**

Öz

Son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler, kütüphanecilik mesleğinin değişime uğramasına yol açmıştır. Gerek bilgi uzmanlarının mesleklerini algılama biçimi, gerekse meslek mensuplarında bulunması gerekli olan nitelik ve yetenekler değişmiş ve çeşitlenmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak, kütüphanecilik eğitimi de değişime uğramıştır ve uğramaktadır. Bu makalede Almanya'daki kütüphanecilik eğitimi konusunda yaşanan değişimler, gelişmeler ve yeni eğilimler üzerinde durulmaktadır.

Kalifikasyon – İstikbal İçin Bir Görev : Değişen Kütüphanecilik Eğitimi

Uluslararası üne sahip bir danışmanlık firmasının iş ilanını “Diplomalı Kütüphaneci Enformasyon Uzmanı: iletişim becerisine sahip, hizmet eğilimli, takım çalışmasına yatkın ve her yükün altından kalkabilecek güçte misiniz...?” şeklinde başlamaktadır.

“Dışarıdaki saygınlığı ve getirdiği kazanç bakımından kütüphanecilik mesleği çok üst seviyelerde bir meslek değildir. Buna karşın bu meslek kendini severek bu işe verenler için, insanlığın en asil varlıklarını, yani insanın zihinsel hazinelerini yayma hizmetinde tatmin edici ve mutluluk verici bir uğraştır” (Peiser, 1993:57).

Diğer bir deyişle kütüphanecilik mesleği “dünyanın en cansız, en kolay ve en gayretsiz uğraşı mıdır?” (Verhufen,1996 :124).

Yoksa durum tamamen farklı mıdır?

Gazetelerdeki birçok makalede şunları okumak mümkündür:

* Prof. Dr. Ute Krauss-Leichert, Hamburg Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Kütüphanecilik ve Enformasyon Bölümü öğretim üyesidir. E-posta: krauss-leichert@t-online.de

** Dr. Nezh Pala, Goethe Enstitüsü-Ankara'da Almanca öğretmenidir.

Kütüphaneciler;

- * *Bilgi otoyolundaki yol göstericilerdir,*
- * *Enformasyon ormanında define avcılarıdır,*
- * *Veri avında bilgi aracılarıdır,*
- * *Dijital medya dünyasında kılavuzluk ederler.*

Alman Siyasal Eğitim Merkezi'nin "Fluter" adlı çevrimiçi dergisinin (www.fluter.de) Aralık 2002/Ocak 2003 sayısında bir konu başlığı şöyleydi: "Kütüphaneci: *Kitap kurdundan bilgi kılavuzluğuna*".

Kütüphanecilik eğitimi veren kurumlar kütüphanecilerin kitap kurdu olmak-tan bilgi uzmanı olmaya dönüşmesine tepki verdiler mi? Kütüphanecilik eğiti-minde ne gibi değişiklikler oldu?

Meslek İmajı Değişiyor

Alman Kütüphane Dernekleri Birliği (BDB) 1996 sonbaharında "Ortak Meslek İmajı" adında bir çalışma grubu kurdu. Bu grup, kamuoyunda *bütün kütüphane-ciler hakkında ortak bir imaj* sağlamakla görevlendirildi. Meslek imajı kütüpha-neciliğin bütün dallarını (halk kütüphanelerini, bilimsel kütüphaneleri, özel kü-tüphaneleri vs.) kapsayacak ve bütün kariyer sınırlarının (memurlar için orta, ile-ri ve üst kademe hizmet) ötesinde geçerli olacaktı. Bu çalışmanın sonucunda "*Meslek imajı 2000. Değişen Kütüphaneler ve Kütüphaneciler*" adlı broşür çıkarıldı. Bu broşür 1998 yılında yayınlandı ve büyük başarı sağladığı için 2000 yı-lında bir kez daha basıldı. Ayrıca 2000 baskısının bir de İngilizce versiyonu ba-sıldı.

Çalışma grubu tarafından kütüphanecilik mesleğinin imajı konusunda şu temel ilkeler geliştirildi:

- * Kütüphanecilik mesleğinin kendini algılama biçimi çok fazla "kütüphane" kurumuna dayanmaz. Yani kütüphanecilik faaliyetleri çalışma alanları ve ça-lışma içerikleriyle (kültür alanında çalışmalar enformasyon aktarımı, kütüp-hane yönetimi, halkla ilişkiler, koleksiyon seçimi) daha çok ön plana çıkar.
- * Kütüphanecilerin her şeyden önce yönetsel-uzmanlık bilgi ve yeteneğine ihtiyaçları vardır. Ayrıca - çalıştıkları alana göre - bilimsel, sosyal, kültürel yö-netimsel ve teknolojik bilgi ve beceriye sahip olmak zorundadırlar.
- * Kütüphanelerde farklı yeteneklerdeki çalışanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Ya bu farklı yeteneklerin hepsine aynı ölçüde sahip olan (genel yetenekliler) ya da belirli konularda ağırlıklı olarak kendini yetiştirmiş (uzman) kişilere ihti-yaç vardır.

Kütüphanecilik mesleğinin imajı hakkındaki tartışmalar, kütüphanecilik eğitiminin yapısı ve içeriğine önemli ölçüde etki yaptı. Bu tartışmalardaki görüşler dikkate alınarak eğitimin içeriğine uygulandı.

Değişen Kütüphanecilik Eğitimi

Almanya'nın kütüphaneciler için çok yönlü bir eğitim sistemi bulunmaktadır:

1. Meslek eğitimi,
2. Meslek yüksekokullarında veya sonunda diploma ya da bakalorya olan bir üniversitede yükseköğrenim,
3. Memurların meslek içi eğitimi veya yüksek lisans öğrenimi.

1. Meslek eğitimi

Medya ve Enformasyon Hizmetleri Uzmanlığı (FAMI), Almanya'da eğitimi verilen oldukça yeni bir meslektir. Bu meslek 1998 yılında başlatıldı ve eskiden "Kütüphane asistanlığı" olarak geçen mesleğin yerini aldı. Bu yeni meslekte aşağıdaki dallarda uzmanlaşma söz konusudur:

- Arşiv,
- Kütüphane,
- Enformasyon ve dokümantasyon,
- Fotoğraf ve resim ajansı,
- Tıbbi dokümantasyon.

Bu meslek eğitimi üç yıllık bir ikili eğitimdir, yani işin teorik kısmı meslek okulunda öğrenilir- uygulama kısmı ise kütüphanelerde, dokümantasyon merkezlerinde, fotoğraf ve resim ajanslarında vs. tamamlanır. Teorik eğitim çoğunlukla eyalet çapındaki uzmanlık sınıflarında ve blok derslerde gerçekleşir. Bunlara örnek olarak "Thüringen Sondershausen Kütüphanecilik Okulu" (www.bibs.kvf.th.schule.de) ya da Bremen'deki "Utbremen Eğitim Merkezi" (www.szut.uni-bremen.de) verilebilir.

Eğitimi verilen bu mesleğin yapısını özellikle vurgulamak gerekir. Eğitimin birinci ve ikinci yıllarında farklı alanlar arasında bir ayırım yapılmaz. Meslek eğitimi görenlerden daha sonra fotoğraf ve resim ajanslarında veya arşivlerde çalışmak isteyenler, ileride çalışmak isteyenlerle birlikte aynı eğitimi alırlar. Uzmanlaşma ancak eğitimin üçüncü yılında başlar. Bu meslek eğitiminde, daha önce meslek imajı tartışmalarında dile getirilen görüşler uygulamaya konular, yani eğitim çalışmaları, yeteneği temel alarak kurumlara bağımlılıktan uzaklaşmaya yönelik olarak düzenlenir.

Medya ve Enformasyon Hizmetleri Uzmanlığı konusunda başvurulacak yerler:

Bilimsel Kütüphanelerdeki kütüphanecilerin meslek birlikleri (VdDB) ile halk kütüphanelerinin (vba) birleşmesinden oluşan “Kütüphane-Enformasyon Meslek Birliği” (BIB) içerisinde kütüphane uzmanlarının ve kütüphane asistanlarının sorunları ve işleri ile uğraşan

Kütüphane Uzmanları ve Asistanlarını Bilgilendirme Komisyonu (KIFA) adında bir komisyon bulunmaktadır (kifa@bib-info.de).

KIFA bu meslek için ve bu meslek hakkındaki önemli bilgileri toplar ve bütün eyaletlerin hizmetine sunar.

Kütüphanecilik Konusunda Yükseköğrenim

Halen Almanya’da dokuz meslek yüksek okulunda ve bir üniversitede kütüphanecilikle ilgili bir öğrenim dalı tercih edilebilmektedir.

Berlin	Humboldt-Universität Berlin, Philosophische Fakultät I, Institut für Bibliothekswissenschaft (www.ib.hu-berlin.de) (<i>Berlin Humboldt Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bilimi Enstitüsü</i>)
Bonn	Fachhochschule für das öffentliche Bibliothekswesen Bonn (www.fhoebb.de) (<i>Halk Kütüphaneciliği Meslek Yüksekokulu, Bonn</i>)
Darmstadt	Fachhochschule Darmstadt, Fachbereich Informations- und Wissensmanagement (www.iud.fh-darmstadt.de) (<i>Darmstadt Meslek Yüksekokulu Enformasyon ve Bilgi Yönetimi Bölümü</i>)
Hamburg	Hochschule für Angewandte Wissenschaften Hamburg, Fachbereich Bibliothek und Information (www.bui.haw-hamburg.de) (<i>Hamburg Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Kütüphanecilik ve Enformasyon Bölümü</i>)
Hannover	Fachhochschule Hannover, Fachbereich Informations- und Kommunikationswesen (www.ik.fh-hannover.de) (<i>Hannover Meslek Yüksekokulu Enformasyon ve İletişim Bölümü</i>)
Köln	Fachhochschule Köln, Fakultät für Informations- und Kommunikationswissenschaft (www.f03.fh-koeln.de) (<i>Köln Meslek Yüksekokulu, Enformasyon ve İletişim Bilimleri Fakültesi</i>)
Leipzig	Hochschule für Technik, Wirtschaft und Kultur Leipzig, Fachbereich Buch und Museum (www.htwk-leipzig.de/bum/neu)

	<i>(Leipzig Teknik, Ekonomi ve Kültür Yüksekokulu Kitap ve Müze cilik Bölümü)</i>
München	Bayerische Beamtenfachhochschule, Fachbereich Archiv- und Bibliothekswesen (www.bib.-bv.b.de) <i>(Bavyera Memurlar Meslek Yüksekokulu Arşivcilik ve Kütüphanecilik Bölümü)</i>
Potsdam	Fachhochschule Potsdam, Fachbereich Informationswissenschaften (potsdam.de) <i>(Potsdam Meslek Yüksekokulu Enformasyon Bilimleri Bölümü)</i>
Stuttgart	Fachhochschule Stuttgart - Hochschule der Medien, Fachbereich Information und Kommunikation (www.hdm-stuttgart.de) <i>(Stuttgart Meslek Yüksekokulu, Medya Yüksekokulu Enformasyon ve İletişim Bölümü)</i>

Yeni Eğilimler:

Kütüphanecilere verilen yükseköğrenim Almanya'da büyük bir değişim içerisindedir. Bazı yüksekokullar kapatıldı ya da diğer yüksekokullarla birleştirildi. Bonn'da yüksekokul eğitiminin kaldırılışı tartışılmaktadır. Frankfurt'taki kütüphanecilik okulu kapatılarak Darmstadt Meslek Yüksekokulu ile birleştirildi. "Kütüphanecilik" burada "Enformasyon ve Bilgi Yönetimi" bölümünde önemli bir yer alacak. Stuttgart'taki Kütüphanecilik ve Enformasyon Yüksekokulu, buradaki Basın ve Medya Meslek Yüksekokulu ile birleşerek "Medya Yüksekokulu" adında yeni bir yüksekokul haline geldi. Bu oluşumda kütüphaneciliğe yönelik öğrenim dalı çok küçük bir bölüm olarak temsil edilmektedir. Eskiden bağımsız birer bölüm olan alanlar, şimdi diğer bölümlerle birleşmek zorundadır. Köln'de, Enformasyon Bilimleri Bölümü, Dil Bölümü ile birleştirilerek Enformasyon ve İletişim Bilimleri Fakültesi'ne dönüştürüldü.

Hamburg'da ise bu konu üzerinde yoğun tartışmalar yapılmakta ve bu tartışmalardan hareketle sinerji yaratılmaya ve tabii ki her şeyden önce tasarruf sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bunun yanında meslek yüksek okullarında başka bir eğilim daha görülmektedir. Öğrenim dallarının çeşitlendirilmesinden (değişim, çeşitlilik) bahsedilmektedir. Geleneksel kütüphanecilik bölümleri yanında kütüphanecilikle benzer içeriğe sahip fakat ağırlık noktaları farklı olan yeni öğrenim dalları ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Enformasyon Tasarımı Bölümü (Stuttgart'ta) veya Enformasyon Ekonomisi Bölümü (Köln'de) gibi.

Kütüphanecilik Bölümlerinin Müfredatı:

Son yıllarda birçok kütüphanecilik bölümü geleneksel müfredatlarında değişiklikler yaptılar. Kütüphanecilik öğrenimi ders içerikleri, halk kütüphaneleri bilimsel kütüphaneler veya özel kütüphaneler gibi kuruluşları giderek daha az temel almaktadırlar. Bugün kütüphanecilik öğrenimi ders içeriklerinde farklı faaliyet alanları ön plana çıkmaktadır. Örneğin; bölümlerin ağırlık verdiği konuların başında enformasyon teknolojisi, enformasyon aktarımı, enformasyon sunumu, koleksiyon yönetimi, kütüphane yönetimi, kültür ve medya çalışmaları gelmektedir. Bu yeni düzenlemede meslek imajının sürekli geliştiği görülmektedir. Öğrenim dallarının içeriklerindeki bu yeni eğilimle ağırlık verdikleri yeni konuları açıklığa kavuşturmak için bu bölümlerin isimlerini değiştirmek zorunlu hale geldi. Geleneksel bir kavram olan kütüphanecilik kavramı bölüm adı olarak her geçen gün biraz daha kaybolmaktadır. Yeni öğrenim dalları şimdi Kütüphane ve Enformasyon Yönetimi (Hamburg'da), Kütüphane ve Medya Yönetimi (Stuttgart'ta) veya Enformasyon ve Bilgi Yönetimi (Darmstadt'ta) adını almışlardır.

Yükseköğrenim Organizasyonu:

Prensip olarak öğrenim yedi ila sekiz yarıyıl sürmektedir. Öğrenim süresi içerisinde farklı sürelerde stajlar konulmuştur. Çoğunlukla altı aylık bir staj zorunludur. Öğrenim boyunca proje çalışmalarına çok önem verilir. Genellikle disiplinlerarası bir proje söz konusu olur. Bu projede ekipler halinde meslek hayatıyla ilgili konular işlenir.

Örneğin, aşağıdaki projeler üzerinde çalışılır:

- Web kullanım projeleri: Bu projelerde öğrenciler web sayfalarını değerlendirir, test eder ve bunları düzeltmeye yardımcı olurlar.
- Bilgi yönetimi projeleri: Öğrenciler bu projelerde enformasyon akışını organize etmede ve yönetmede yardımcı olur ve işletme içinde daha iyi bir enformasyon akışının sağlanması için veri tabanları oluştururlar.
- Kütüphanelerin web sayfaları: Bu projelerde ise öğrenciler, kütüphane sayfalarının nasıl geliştirilebilecekleri ve iyileştirilebilecekleri konusunda öneriler getirirler.

Bu projelerle grup içi çalışma ve bilgi aktarma yeteneği, esneklik, yaratıcılık vb. gibi temel niteliklerin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Mezuniyet Belgeleri:

Hali hazırda bu öğrenimleri bitirmede alınan geleneksel diploma ağırlıktadır. Sadece Stuttgart Medya Yüksekokulu'nda Kütüphanecilik (bakalorya) "Bachelor"

derecesini almak mümkündür. Bu unvanın adı “Bachelor of Information and Communication” dur. Kültür ve Eğitim Bakanları Kurulu'nun yönergesine göre lisans öğrenimi “Bachelor” öğrenimine (mezuniyet derecesi) eşdeğer hale getirilmektedir.

Üniversite öğrenimi konusunda başvurulabilecek yerler:

Her zaman ilk başvurulması gereken yerler olan üniversitelerin yanında, Kütüphane-Enformasyon Meslek Birliği'nin (BIB) *Mesleki Eğitim ve Olgunlaşma Gelişim Eğitimi Komisyonu* da kütüphanecilik eğitimi konusunda danışmanlık hizmeti vermekte ve yardımcı olmaya çalışmaktadır (auf@bib-info.de).

3. Memurların Hizmet İçi Eğitimi veya Yüksek Lisans Öğrenimi

Yüksek lisans öğrenimi büyük bir değişim içerisindedir. Eskiden memurlara özgü iki yıllık eğitim, yani stajyer memurluk dönemi çok yaygındı. Bugün ise bu eğitim şeklinin çağdaş olup olmadığı tartışılmaktadır. Burada her şeyden önce maliyet unsuru önem kazanmakta, fakat aynı zamanda kütüphanecilerin devlet memuru olma zorunluluğunun bulunup bulunmadığı da büyük bir rol oynamaktadır. Özellikle yeni eyaletlerde, kütüphanecilere artık devlet memurluğu statüsü hemen hemen hiç verilmemektedir.

Kütüphanecilik yüksek hizmet kademesi (*Höherer Bibliotheksdienst*) için bir üniversite öğrenimini bitirmiş olma şartı aranmaktadır. Bu öğrenimin hangi bölümlerin birleşiminden oluşacağı konusunda zorunlu bir düzenleme bulunmamaktadır.

Bu öğrenimi artık sadece bir kurum, Münih'teki Bavyera Memurluk Okulu vermektedir. Şu sıralar Darmstadt Meslek Yüksek Okulu'nun, Frankfurt Kütüphanecilik Okulu geleneğini sürdürüp sürdürmeyeceği ve aynı şekilde yeniden stajyer memurluk eğitimi verip vermeyeceği üzerinde durulmaktadır.

Master bitirme sınavı bir yüksek lisans eğitimi, memurlara hizmet içi eğitim için bir alternatif teşkil etmektedir. Yükseköğretim Temel Kanununun 1998'de değiştirilmesiyle birlikte Almanya'da (Bachelor ve Master gibi) uluslararası diplomalar verme imkanı getirilmiştir. Hatta bazı meslek yüksekokulları ve Humboldt Üniversitesi bu imkanları sunmaya başladılar bile. Fakat bu master diplomalarının kütüphanecilik alanında hangi kategoriye dahil edildikleri konusunun henüz kesinleşmediğini işaret etmek gerekir. Bir üniversitede verilen master diploması otomatik olarak “üst kademe hizmete (*Höherer Dienst*)” eşdeğer tutulmaktadır. Bir meslek yüksek okulundan alınan master diploması sadece bir akre-

ditasyon yöntemi sayesinde “üst kademe hizmete” eşdeğer tutulabilir.¹

Köln Meslek Yüksekokulu “Master of Library and Information Science” dalında eskiden yapılan stajyer memurluk eğitiminin yerine geçen bir master öğrenimi vermektedir. Fakat bu öğrenim dalı meslek yüksekokulu mezunlarını kabul etmemektedir. Stuttgart’taki Medya Yüksekokulu, kütüphanecilik ve medya yönetimi dalında “Enformasyon ve iletişim (Master of Information and Communication)” üzerine uzaktan master öğrenimi vermektedir. Diğer meslek yüksekokulları da daha başka master programları açmak için çalışmalarını sürdürmektedirler.

Berlin Humboldt Üniversitesi bu konuda özel bir hizmet sunmakta ve “Kütüphanecilik Bilimi” dalında yüksek lisans öğrenimi vermektedir. Bu program uzaktan öğrenimle yürütülmekte ve yerinde verilen derslerle kombine edilmektedir. Her yarıyıl 10 gün üniversitede ders verilmesi öngörülmüştür. Fakat bu öğrenim ücretsiz değildir. Öğrenim ücreti yarıyıl başına 1250 Euro tutmaktadır.

Bir master öğrenimi en az bir; en fazla iki yıl sürmekte ve genelde yüksekokul mezunlarına ve belirli bir not ortalamasına sahip olan meslek yüksekokulu mezunlarına açıktır.

Doktora ve Doçentlik:

Humboldt Üniversitesi’nin Kütüphanecilik Bilimi Enstitüsü’nde kütüphane bilimleri konusunda doktora yapma ve doçentlik sınavına girme imkanı mevcuttur.

Yüksek lisans öğrenimleri konusunda başvurulabilecek yerler:

Bu konuda ilk başvurulması gereken yerler olan kütüphanecilik eğitimi veren yüksekokulların yanında Kütüphaneciler Derneği’nin (VDB) *Mesleki Uzmanlık Komisyonu* da yüksek lisans konusundaki sorunlarla ilgilenmektedir (www.vdb-online.org).

¹ Bu konudaki öğrenimler sonunda verilen uluslararası diplomalar hakkında burada çok detaylı bir bilgi vermek mümkün değil. Burada sadece “BuB - Forum tür Bibliothek und Information” dergisinin 7/8 (2002) sayısında yayınlanmış olan “Quo vadis Deutschland? Internationale Studienabschlüsse und Credit Point Systems” adlı bir makalelerine dikkat çekmek istiyorum. Bu makalede uluslararası diplomalar hakkındaki bütün sorunlara ve bu diplomaların kütüphanecilik eğitimi için önemine değindim. Bu makalemin devamı olan ve kariyer konusunda yeni öğrenim dallarının yasal olarak nereye dahil edilebileceği hakkındaki yazım ise aynı derginin 12. sayısında basılmıştır (s.696).

KAYNAKÇA

- Bundesvereinigung Deutscher Bibliotheksverbände (2000) Berufsbild 2000. Bibliotheken und Bibliothekare im Wandel. Career Profile 2000. The Changing Roles of Libraries and Librarians. Erarbeitet von der Arbeitsgruppe Gemeinsames Berufsbild der BOB eV, unter Leitung von Ute Krauß-Leichert. 2., unveränd. Nachdr. der dt. Fassung, erg. um die engl. Vers. Wiesbaden: Dinges & Friek 2000.
- Gaus, Wilhelm, Berufe im Informationswesen. Ein Wegweiser zur Ausbildung. 5., vollständig überarb. Aufl. Berlin u.a.: Springer 2002
- Krauß Leichert, Ute (2002). "Navigatoren durch die Informationsfluten" - Das bibliothekarische Berufsbild im Wandel. In: Zimmermann, Olaf / Schulz, Gabriele (Hrsg.): Kulturelle Bildung in der Wissensgesellschaft - Zukunft der Kulturberufe. Berlin, Bonn: Deutscher Kulturrat 2002, s. 423-455.
- Krauß Leichert, Ute (2002) Quo vadis Deutschland? Internationale Studienabschlüsse und Credit Point Systems. In: BuB - Forum für Bibliothek und Information. 54(2002), 7/8, s. 471-475.
- Peiser, Bona (1993) Die Bibliothekarin (1901). In: Lüdke, Helga (Hrsg.): Leidenschaft und Bildung. Zur Geschichte der Frauenarbeit in Bibliotheken. 2. Aufl. 1993, s. 53-57. (Der andere Biick)
- Schrader, Sabine (2002). Bibliothekar/in: Vom Bücherwurm zum Info-Guide. In: fluter BIIDUNG, Dez. 2002 & Jan. 2003. www.fluter.de/look/article.htm?ldlanguage=5&ldPublication=2&NrIssue=13&... (geladen 2002-12-11)
- Verhufen, Hans Joachim (1996). Stille Tage im Klischee. Die Deutsche Bibliothekarin. Ein Vexierbild. In: Spiegel Special (1996), 10, S. 124-127.